

УДК 159.9.016+37.017.924

КАРСКАНОВА С. В.

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІЗМУ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядається гуманізація як загальне поняття та соціалізація гуманізму, яка охоплює соціально значущі аспекти успішної професійної діяльності майбутнього вчителя та має у наявності певне світоглядне ядро, яке власне і треба соціалізувати.

Ключові слова: гуманізація, соціалізація гуманізму, гуманізація соціальних відносин, успішна професійна діяльність.

Інтерес до гуманізму обумовлений зміненими умовами життя людини у суспільстві: зросло значення права, інтелектуальних технологій та освіти, збільшилася світоглядна свобода людини, підвищилася значення свободи совісті, триває гуманізація соціальних відносин.

Гуманізм у дійсності є інтелектуальною, моральною і соціальною силою. І настав час усвідомити це. Гуманізм може бути методологічною, ідейною та ціннісною опорою як для окремої особистості, так і для суспільства у цілому, не претендуючи при цьому на роль якогось остаточного рецептурного світогляду. Ми сподіваємось, що він зможе стати потужною моральною, культуро-та миротворчою силою людства, що вступило у третє тисячоліття.

Гуманізм як культурно-просвітницький рух обумовлений своїм світоглядним статусом, що, у свою чергу, визначає сучасні форми його соціалізації та інституціалізації. Відзначимо, що між термінами «гуманізація» і «соціалізація гуманізму» є певна різниця. Обсяги їхнього змісту співпадають лише частково. На думку В.А. Решетнікова, між ними є, принаймні, дві відмінності: поперше, гуманізація є загальним поняттям, а соціалізація гуманізму охоплює тільки соціально значущі аспекти, по-друге, соціалізація гуманізму має програмне звучання, вона як би припускає наявність певного світоглядного ядра, основи, змісту, які власне і треба соціалізувати. З цієї точки зору, гуманістична культура може бути підрозділена на потенційну і реальну, які позначають області належного і суцього, і тим самим вектор деякого руху. Ядром поняття потенційна культура є традиція як національна, так і професійного співтовариства, тобто досягнення, цінності, норми, які відбили накопичений досвід народу, спільноти, малої групи, зберігаються у пам'яті чи інших формах, проте не обов'язково

активізовані у певний момент. Це своєрідний запас адаптивних механізмів, які можуть бути затребувані нацією у цілому та окремими групами, як професійними, так й іншими, проте для того щоб вони були реально діючими, якраз необхідна соціалізація, яка у тому числі може носити вибірковий характер і, навіть, може бути засобом маніпулювання масовою свідомістю, у тому числі у професійних малих групах [7].

У своєму теоретико-змістовному вимірі гуманізм розглядається як світогляд, що являє собою комплекс ідей, запозичених з таких фундаментальних природничих і гуманітарних наук, як: антропология, філософія, аксіологія, психологія, педагогіка, культурологія, теорія еволюції, екологія та ін, і містить у собі досить відрефлектовану мультидисциплінарну парадигму, що має цілком певну практичну спрямованість і втілення.

Аналіз новітніх трансформацій гуманізму дозволяє розглядати їх як відображення змін фундаментальних ціннісних установок у сучасній культурі; разом з тим це дає можливість припускати зворотній вплив гуманізму наших днів на світовий цивілізаційний процес. Ступінь глибини і всебічності осмислення гуманізму як феномену сучасної культури та як соціального імперативу – безумовного морального веління – залишається незадовільною. Вирішення цієї задачі не тільки можливе, проте й необхідне, тим більше, що для такого роду досліджень існує історична національна та інтернаціональна бази.

Зростання інтересу вчених та практиків до гуманізму як сучасного світогляду і реального соціокультурного явища очевидний. Разом з тим, не можна не відзначити, що всі присвячені гуманістичному напрямку дослідження, при їхній великій кількості та обсягах не систематизовані та не узагальнені за різними спрямованостями, як з точки зору понятійного апарату, так і

у практичній реалізації принципів гуманної педагогіки.

Українські психологи зазначають, що загальною для соціологів і психологів характеристикою ролей особистості як соціальних функцій є ціннісні орієнтації особистості та рольові установки (І. Д. Бех), спільність цілей діяльності, життєва спрямованість чи мотивація поведінки людей (С. Д. Максименко, В. А. Семиченко). Академік І. Д. Бех зазначає: «...особистісне проступає через рольове в індивіді». Взагалі, роль – це соціально нормований спосіб поведінки людини залежно від її статусу чи позиції у суспільстві. Кожна людина має власний репертуар ролей, ситуацій міжособистісної взаємодії, соціальних функцій тощо. Репертуар ролей тим ширший, чим багатший соціальний та емоційний досвід особистості, чим вищий рівень її соціального інтелекту. Схильність до переживань розвивається відповідно до низки відомих соціальних ролей (Г. Н. Андрєєва, Н. М. Богомолова, Л. А. Петровська, І. М. Юсупов). Так, наприклад, під час спілкування вчителя та учнів, матері і дитини, керівника і підлеглого виникає відповідна емоційна реакція залежно від виконання ними конкретних соціальних ролей та функцій, залежно від статусу та позиції, яку вони займають у процесі відповідної взаємодії.

Комунікативна компетентність у ракурсі соціалізації гуманізму, у свою чергу, як компонент культури спілкування, проявляється у досвіді особистісної і соціальної рефлексії. Це розкриває одну з функцій соціального інтелекту – рефлексивно-корекційну, що відображується у самопізнанні, і в усвідомленні переваг і недоліків пізнавальної діяльності. Соціальний інтелект нами розглядається як здатність правильно розуміти поведінку людей. Ця здатність необхідна для ефективної міжособистісної взаємодії й успішної соціальної адаптації майбутнього вчителя та запорука його успішної професійної діяльності.

Під соціалізацією у цьому випадку ми розуміємо процес операціонального опанування соціальними суб'єктами різного рівня, майбутніми та сталими фахівцями освіти: від сім'ї до суспільства у цілому – гуманістичними установками, методами, знаннями і цінностями.

У цілому у процесі інституціалізації та гуманізації гуманізм реалізує свої програми оптимізації умов буття людини на різних рівнях соціального життя. На думку А.Ю. Байбородова, «на чільне місце тут вже ставиться не тільки індивідуальна свобода, але і предметно-соціальні умови індивідного буття, включаючи й економічні чин-

ники, які, у свою чергу, відіграють істотну роль, висловлюючись у рівні і якості життя, у необхідному і достатньому рівні матеріальних благ. А це передбачає перетворення, оптимізацію предметних умов людського буття на макросоціальному рівні, створення можливостей для реалізації особистісного потенціалу у суспільстві. У цьому зв'язку соціальні схеми (мораль, право, політика, ідеологія, філософія та ін.) вже не «самоцінні», а підконтрольні індивідам, самі суть не цілі, а засоби, слугуючи справі реалізації їх життєвих сил... Індивід як суб'єкт і носій сутнісних сил інтегрується в багатовекторну поліфонію соціального процесу... Ця парадигма бере за основу індивіда багатомірного, того, що самореалізується, наділеною розвиненою самосвідомістю, критичним і творчим мисленням» [7]. В.А. Кувакін пропонує назвати цю форму «доступною соціалізацією гуманізму». В.А. Решетников, роз'яснюючи її сутність, справедливо вважає, що гуманізм як світогляд припускає актуально осяжне людиною втілення своїх ідей у життя, оскільки воно має не тільки універсальне, проте і досить конкретне вираження у життєдіяльності людини [7].

Так, як щодо професійних ролей, професійного співтовариства, професійної малої групи, професійного соціуму – наскільки воно відповідає соціалізації гуманізму? Чи сприяє воно професійному розвитку майбутніх учителів, чи надає безпечне, гуманне, людяне середовище, чи має воно устремління у цьому напрямку?

Щодо основоположних принципів гуманної педагогіки, у контексті теми, яка нами розглядається, можна сформулювати такі з них:

- олюднювати середовище навколо майбутнього фахівця;
- проявляти дієве терпіння до оточуючих;
- приймати будь-якого майбутнього фахівця таким, яким він є;
- будувати відносини співробітництва;
- переповнюватися оптимізмом щодо загального та соціального розвитку майбутнього фахівця;
- проявляти відданість та щирість відношень щодо майбутнього вчителя.

Найближчим завданням соціалізації гуманізму, на нашу думку, є «олюднення» того соціального середовища, яке утворює повсякденні соціокультурні форми довколишнього світу. Саме тому ми приділяємо велику увагу малим соціальним групам: сім'ї, роду, найближчому колу друзів, здоровому колективу, трудовій общині. Саме ці структури принципово відкриті гуманістичним проектам, вони де-факто підтримують

гуманістичну культуру і є найбільш сприятливим підґрунтям для гуманізації, соціалізації гуманізму, культивування і втілення ідей та цінностей гуманізму у щось цілком визначене і конкретне. Оскільки саме малі форми асоціації і кооперації вирішують цілком доступні для огляду і конкретні проблеми, вони динамічні і легше саморегулюються. Їм легше прийняти і зберегти дух гуманізму.

Такі вихідні принципи, як: свобода особистості та захист її права на індивідуальне існування, творчість, саморозвиток й участь у житті світу і культури – головне у гуманізмі. Ця установка робить концепцію гуманізму не просто методологічною, етичною та культурологічною, але й екзистенційною.

Позитивна психологія вважає, що один з найкращих способів допомогти людям, які зазнають страждання та утруднення у соціалізації, є концентрація на позитивних думках та позитивних діях.

Заклопотаність збереженням громадянського миру, прагнення до підвищення якості життя підвищує інтерес до гуманізму, його сутності та історичної долі як світогляду, способу життя і суспільного руху.

Таким чином, соціалізація гуманізму виражається у прагненні учасників й активістів гуманістичного руху перетворювати ідеї та принципи у повсякденний спосіб життя, створювати колективні форми задоволення своїх гуманних потреб. Така тенденція виражається різним чином: від створення мережових національних, регіональних і світових гуманістичних організацій до проведення різних наукових і громадських заходів, розробки гуманістичних заходів в університетах студентами, на робочих місцях фахівцями, практик взаємодопомоги та допомоги, у тому числі благодійної та багато чого іншого. Саме становлення суспільної людини з розвиненим почуттям відповідальності за себе і за своє оточення і є, на нашу думку та багатьох дослідників гуманістичного напрямку, найбільш реалістичною та прийнятною формою соціалізації гуманізму, яку треба визначити як інтегральну. У цій сфері може і повинно відбуватися об'єднання зусиль індивіда і суспільства у гуманізації соціуму.

Професійний ріст учителя, за М. М. Поташніком, – це мета і процес надбання педагогом знань, умінь, способів діяльності, що дозволяють йому не будь-яким, а саме оптимальним чином реалізувати своє призначення, вирішити поставлені перед ним завдання з навчання, виховання, розвитку, соціалізації та збереження здоров'я

дітей [6]. Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення, професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції [5]. Процес професійного становлення (професіоналізація), як і соціалізація особистості, здійснюється протягом усієї життєдіяльності (А.К.Маркова) [3].

Успіх професійної діяльності майбутніх педагогів буде залежати від того, наскільки їхні викладачі та майбутні керівники будуть стимулювати та розкривати їхній педагогічний потенціал. Це відомий ефект Пігмаліона [4], коли поведінка людини залежить від того, як до неї ставляться: спрямуй свою роботу та роботу колективу педагогів, роботу студентського колективу на поразку і будь упевнений – вона прийде, постався до студентів як до майбутніх талановитих професіоналів – і твоя команда виправдає найсміливіші очікування. Розумні педагоги та керівники інтуїтивно приходять до аксіоми (автор – Букмінстер Фуллер), що неможливо змінити обставини, коли ти воюєш з існуючою дійсністю; необхідно вистроювати нову модель, яка зробить існуючу застарілою. У професійному житті, де правила змінюються прямо на очах, здатність впливати на те, що відбувається дає, можливість стати власником, а не жертвою обставин [4].

Перспективами нашого дослідження є соціальний статус гуманізму, співвідношення сучасної ідеології та соціалізації гуманізму у практиках смисложиттєвих і моральнопсихологічних питань, пов'язаних із зміцненням у людині особистісного початку, підвищенням самооцінки, ліквідацією екзистенціального вакууму.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1.: Особисто орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади [Навч.-метод. видання]. / І. Д. Бех. — К. : Либідь, 2003. — 280 с.
2. Кардамонов О.А. Гуманистическая составляющая образовательного процесса: к вопросу о методологии исследования. Современный гуманизм: проблемы и перспективы. / О.А. Кардамонов. — Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 2004. — 167с.
3. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. — М., 1996. — 309 с.
4. Миддлтон Д. Карьера / Д. Миддлтон; [пер. с англ.] . — М.: Эксмо, 2007. — 240 с. — (Высокий старт).
5. Пилипенко Н. М. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах професійної кризи / Н. М. Пилипенко // Соціальна психологія. — 2005. — № 3 (11). — С.72—79.
6. Поташник М. М. Управление профессиональным ростом учителя в современной школе. Методическое пособие / М. М. Поташник. — М. : Центр педагогического образования, 2009. — 448 с.
7. Проблемы социализации гуманизма / [электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.humanism.ru/ph22.htm>.

КАРСКАНОВА С. В.

СОЦИАЛИЗАЦІЯ ГУМАНІЗМА – ЗАЛОГ УСПЕХА ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

В статье рассматривается гуманизация как общее понятие и социализация гуманизма, которая охватывает социально-значимые аспекты успешной профессиональной деятельности будущего учителя и имеет определённое ядро, основу мироощущения, которые и следует социализировать.

Ключевые слова: гуманизация, социализация гуманизму, гуманизация социальных отношений, успешная профессиональная деятельность.

KARSKANOVA S. V.

SOTSIALIZATSIIYA HUMANISM – THE SUCCESS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHERS

The article discusses how the general concept of humanization and socialization of humanity which covers socially important aspects of a successful professional future of teacher and has a certain core base of attitude which you should socialize.

Keywords: humanization, socialization humanizmu, humanization of social relations, a successful career.

Стаття надійшла до редколегії 22.02.2013 року.

УДК 159.9

ЄВДОКИМОВА Н. О., КИРИЛЕНКО К. В.

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З МОВНИМИ ВАДАМИ ДО ІНТЕРНАТНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються основні підходи щодо соціально-психологічної адаптації дітей з мовними вадами до інтернатного закладу.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний синдром, дезадаптація, логопедія, мовні вади, соціальна дезадаптація, психічна адаптація.

Вступ дитини з важкими порушеннями мовлення до навчання в спеціальному інтернатному закладі – важлива подія у її житті, що викликає зміни всього способу її життя та діяльності. Такі діти порізно переживають цю зміну залежно від психологічної готовності. Спостереження фізіологів, психологів, педагогів показують, що серед цих дітей є діти, які через індивідуальні особливості важко адаптуються до нових умов, лише частково можуть упоратися (або не можуть зовсім) з розкладом роботи інтернатного закладу та навчальною програмою. Вони включаються у навчальну діяльність, яка стає провідною в їхньому житті. Перехід дітей на положення учнів інтернатного закладу зобов'язує їх дотримуватись режиму, правил шкільного життя, виконувати обов'язкові завдання, переборювати труднощі, переходити на самообслуговування. Тому вступ до школи-інтернату дитини з тяжким порушенням мовлення є переломним моментом у її житті, пов'язаним з новим типом стосунків з оточенням та новим видом основної діяльності. У житті дитини змінюється все: обов'язки, режим, оточення. І щоб дитині успішно подолати цей кризовий етап життя, вона має успішно

засвоїти всі вимоги школи. Тому, одним із найважливіших завдань діяльності інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є підготовка вихованців до самостійного життя у суспільстві, оскільки успішна соціальна адаптація (готовність до шлюбу, вибору професії, організація побуту, дозвілля, спілкування) визначальною мірою залежить від міри сформованості у вихованців навичок самостійно вирішувати питання організації власного побуту, життєзабезпечення, уміння формувати соціальні зв'язки. Діти з порушенням мовлення належать до неоднорідної та численної групи, для якої оволодіння мовленням і рідною мовою – єдиний і основний шлях здобуття освіти та особистісного розвитку. Відхилення від вікових нормативних показників у розвитку усного мовлення зумовлюють неспроможність дитини увійти в соціальні контакти з дорослими і ровесниками, опанувати навчальну діяльність, що гальмує процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма у початковій школі, а також особистісний поступ дитини. Це зумовлює загострення проблеми соціально-психологічної адап-